

MAKEDONYA, RADOVIŞ TÜRKLERİNİN TÜRKÇE EĞİTİMİNDE SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Dr. Elvin HASAN Dr. Selda ADİLLER

ÖZ

80 bini aşkın Türk nüfusuyla Makedonya, Balkan Türklüğünü koruyan Balkan ülkelerinin başında gelir. Yaşanan pek çok göçe rağmen Türkler, ülkenin farklı şehirlerinde yaşamaktadır. Radoviş Belediyesi bu şehirlerden birisidir. Belediye sınırları içerisinde yaşayan Türklerin yanı sıra belediyeye bağlı köylerde de yoğun bir Türk nüfusu vardır. Hatta birçok Türk köyü de yine bu belediye sınırları içerisinde. Türk dili ve kültürünü yaşatma anlamında bir Anadolu Türkünden farksız olan Radoviş Türkleri, sosyo-ekonomik anlamda ise Anadolu Türkleri ile benzer şartlara sahip değildir. Sağlık haklarına, eğitime ve işe erişim konusunda uzun yıllardır çözüm bulunamamış sorunlarla baş etmektedirler. Çalışma, Makedonya, Radoviş Türkleri özelinde üç büyük sorundan birini oluşturan eğitim konusuna eğilmektedir. Türkçe eğitimde yaşanan sıkıntılar çalışmanın esas odak noktasını oluştururken, yazılı ve sözlü kaynaklar aracılığıyla Radoviş'teki Türkçe eğitimin seyrine bakılacak, mevcut sorunlara bağlı olarak öneriler geliştirilecektir.

Anahtar Kavramlar: Makedonya Türkleri, Eğitim, Türkçe Eğitim, Radoviş Belediyesi.

Giriş

Makedonya, Güney Avrupa'da bir ülkedir. Birçok Balkan ülkesi ile sınır komşusudur. Bununla birlikte Yunanistan, Sırbistan ve Bulgaristan gibi ülkelerle de tarihten gelen bir toprak ortaklığı bulunur. Türkiye ile olan bağı da yine tarihten gelen bir ilişkiler ağıyla ilişkilidir. Makedonya, Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlara yayılma hedefi doğrultusunda fethedilen Balkan ülkelerinden birisidir. Osmanlı'nın bölgeden geri çekilmesi ile Makedonya'da Türk hâkimiyeti sona ermiştir. 1945 sonrası ise ülke, Yugoslavya Halk Federal Cumhuriyeti'nin altı cumhuriyetinden birisi olmuştur. 1991 yılında bağımsızlığını kazanan ülke bugün kendi başına

bir cumhuriyettir. Birçok farklı etnik topluluktan insana ev sahipliği yapmaktadır. Bunların arasında Türk nüfusunu saymak mümkündür.

Türkler, Makedonya topraklarında dağınık bir yerleşim yapısı sergiler. Toplu halde bir yaşamdan ziyade ülkede dağınık olmaları, farklı şehirlerde kümelenmeleri, sosyo-kültürel ve ekonomik anlamda temsillerini güçleştirmektedir. Bilhassa sosyo-ekonomik anlamda epeyce sorunlardan bahsedilebilir. Arnavutlar gibi ülkedeki diğer etnik azınlıklara göre daha dezavantajlı konumda olan Türkler, yaşanan göçlerle nüfus kaybetmiş, hak-hukuk talebi anlamında baskın ve ısrarcı bir duruş sergileyememişlerdir. Ülkenin savaş yıllarında yaşadığı göç akımlarının haricinde karşılaştığı en büyük göç, 1953 göçüdür. 1953 yılında Yugoslavya Halk Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti'nin "Serbest Göç Anlaşması" imzalaması, Türk nüfusun Makedonya topraklarından Türkiye'ye yönelmesine sebep olmuştur. 1944 yılı sonrasında başlayan Türkçe eğitim ise bu tarihlerde öğrenci ve öğretmen göçü ile büyük bir darbe almıştır. Bugün yaşanan onca göç akışına rağmen 80.000 civarında Türk, Makedonya topraklarında yaşamaktadır. Başta başkent Üsküp olmak üzere, Gostivar, Kalkandelen, Manastır, İştıp, Ustrumca ve Radoviş, Türklerin yoğun olarak yaşadığı şehirlerdendir. Makedonya Türklerinin yaşam standartları doğrudan eğitim düzeyi ve niteliğiyle ilişkilidir. Bu ilişkiden çıkarılabilecek sonuç bariz bir gerçekliği gün yüzüne çıkarmaktadır: Makedonya Türkleri, yeterli ve kaliteli bir eğitime erişimlerinde sorunlar yaşadıkları için, yeterli ve kaliteli bir iş kolunda da istihdam edilememektedirler. Ülkenin batı yakasında kalan şehirlerdeki Türklerin aksine ülkenin doğu yakasındaki şehirlerde yaşayan Türkler, eğitim ve işe erişim konusunda daha da büyük sorunlarla karşılaşmaktadırlar. İstihdam konusundaki sorunların yanında temel eğitim düzeyinde dahi eğitime erişimleri büyük mücadelelerden geçmektedir.

Radoviş Belediyesindeki Türklerin eğitim mücadeleleri bu mücadelelere önemli bir örnektir. Türkçe eğitim verme gayreti içindeki öğretmenlerin yoğun uğraşları sonucu, bugün Radoviş belediyesi dahil köylerinde de Türkçe eğitim tüm olumsuzluk ve eksikliklere rağmen devam etmektedir. Ancak bir yanda öğrenci sayılarının yaşanan ailevi göçlerle alakalı olarak bir azalış bir artması, Türkçe eğitimin nicelik itibarıyla geleceğini belirsizleştirirken, bir yanda da ders veren öğretmenlerin istihdamında siyasi emellerin ön plana alınması, Türk öğretmenler yerine Makedon öğretmenlerin tercih edilmeleri ve Makedonların istihdam edilmeleri, nitelik itibarıyla Türkçe eğitimi olumsuz etkilemektedir.

Makedonya Türkleri

Balkanların tam ortasında yer alan Makedonya bölgesi, Türk tarihi açısından özel öneme sahiptir. Benzer şekilde ülkenin başkenti Üsküp de bölge açısından stratejik bir konumdadır. Makedonya kelime kökü olarak ‘karışık’, ‘türlü’, ‘muhtelif parçalardan oluşan’, ‘yamalı bohça’ anlamlarına gelir ve dilimize Fransızca’dan geçmiştir (Saraç, 2006).

Kuruluş tarihi 11 Ağustos 1944 yılı olan Makedonya, Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti bünyesinde bulunmuş altı cumhuriyetten biridir. Bağımsızlığını 8 Eylül 1991 yılında yapılan referandumla ilan etmiştir. Makedonya Cumhuriyeti’nin yüzölçümü 25.713 km²’dir. Ülke Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan, Kosova ve Arnavutluk’la çevrilidir. Makedonya sekiz bölge, 34 şehir, 80 belediye ve 1733 köyden oluşmaktadır. Başkent Üsküp’ten sonra Manastır (Bitola), Ohri, Kumanova, Kalkandelen (Tetova), İştip ve Radoviş ülkenin belli başlı şehirlerindedir.

Makedonlar ülke nüfusunun büyük bir çoğunluğuna denk gelir. Makedonlarla birlikte sayıları azımsanmayacak oranda farklı etnik gruplar da ülke nüfusunu oluşturur. Bunların başında Arnavut ve Türk halkını saymak gereklidir. 2002 yılında yapılan nüfus sayımı sonucundaki resmi verilere göre, Makedonya’nın toplam nüfusu 2.022.547’dir. Nüfus dağılımı ise aşağıdaki gibidir:

Nüfus	Sayı/Oran
Makedon	1.297.981 ya da %64,17
Arnavut	509.083 ya da % 25,17
Türk	77.959 ya da % 3,85
Roman	53.879 ya da % 2,66
Sırp	35.939 ya da % 1,77
Ulah	9.695 ya da % 0,49
Boşnak	17.018 ya da % 0,84
Diğerleri	20.993 ya da % 1,03

Tablo 1: Makedonya'nın nüfusu ve etnik aidiyetlere göre nüfus ve oranları (Kaynak: Државен завод за статистика, Попис 2002, книга X, 62.)
Државен завод за статистика, Попис 2002, книга XIII, 22-23.

Makedonya'daki Türkler ülke genelinde dağınık bir yerleşim yapısı sergiler. Buna göre, Türkler başta başkent Üsküp olmak üzere, Gostivar, Ohri, Radoviş, İştıp, Ustrumca, Merkez Jupa, Plasnitsna, Resne, Valandova, Demir Kapı, Kalkandelen (Tetova), Ustruga, Koçana, Makedonyalı Türklerin yaşadıkları yerleşim yerlerine örnektir.

Asırlara uzanan bir tarihi geçmişe sahip olmakla birlikte Makedonyalı Türkler yaşanan savaşlar, asimilasyon, tecrit ve ekonomik sorunlardan dolayı bölgeden ayrılmak, daha anlaşılır bir ifade ile kaçmak durumunda kalmış, pek çok Balkan ülkesinde olduğu gibi Makedonya'dan da yoğun bir Türk göçü yaşanmıştır. Tablo 1'de de görüldüğü üzere bugün ülke nüfusunun yüzde 64,7'sine denk gelen Makedon halkın yanında Türkler genel nüfusun yüzde 3,85'ini oluşturmaktadır.

Radoviş Belediyesindeki Türkler

Radoviş Belediyesi¹ Makedonya'nın Güneydoğu bölgesinde bulunmaktadır. Ustrumca-Radoviş düzlüğünün Kuzeybatısında yer almaktadır. Kuzeyde Ağlar Dağı ve Goten Dağıyla, kuzeybatıda bayırlık bölge Yurukluk (Yörük Türklerinden adını almıştır), güneyde Smrdeş Dağı ile çevrilidir. 608 km²'lik bir alana yayılan Radoviş Kasabası, Koca Bayır ve Çam Bayır arasında bulunmaktadır. Kasaba Radoviş deresi veya Eski dere etrafında yayılmıştır. Son yıllarda Koca Bayır üzerinde de evlerin inşa edilmesi ile kasabanın coğrafi şekli değişmiştir. Radoviş Belediyesinin merkezi Radoviş kasabasıdır. Kasabanın etrafında toplam 36 yerleşim yeri vardır, 16'sında nüfus yoktur. Geriye kalan yirmi yerleşim yerlerinden 13'ünde Makedon ve 7'sinde Türk nüfusu bulunmaktadır. Makedon köyleri genellikle düzlüklere kuruludur, bundan farklı olarak Türk köyleri Ağlar Dağının eteklerinde bulunmaktadır.

2002 yılında yapılan sayıma göre, Radoviş'in toplam nüfusu 24.498'dir. Radoviş Belediyesi verilerine göre, 2013 yılındaki sayı ise 28.244'dir. 2002 yılı etnik kimlik temelli nüfus dağılımı verilerine bakılacak olursa Radoviş'in etnik nüfus dağılımı aşağıdaki gibidir:

¹ Boşalan Türk köylerinin yanı sıra bazı Makedon köyleri (Kozbunar, Papavnitsa, Pogulevo, Smilantsi, Şipkovitsa ve Şturovo köyleri) de nüfusun düzlükte bulunan Podareş, Yargulitsa, İzleova, Pokrayçevo gibi köylere ve Radoviş kasabasına göç etmesiyle boşalmıştır veya çok az sayıda da olsa yaşlılar yaşamaktadır.

Nüfus dağılımı		
Makedon	20.024	ya da % 81,73
Türk	4.048	ya da % 16,52
Roman	271	ya da % 1,10
Sırp	67	ya da % 0,27
Ulah	26	ya da % 0,10
Arnavut	8	
Boşnak	1	
Diğerleri	53	ya da % 0,21

Tablo 2: Radoviş Belediyesinin etnik dağılımı ve oranları (Kaynak: Државен завод за статистика, Попис 2002, книга X, 158-161).

Kasabanın kuruluş tarihi ile ilgili kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Yapılan kazılarda kasabanın varlığı Antik Çağ'a kadar geriye gitmektedir. Kasabadan ilk defa Bizans İmparatoru II. Vasilie'nin kayıtlarında söz edilir. Radoviş adının Slav asıllı prensesin adından geldiği düşünülmektedir (Radoviş Belediyesi resmi web sitesi). Yerel halk arasında dolaşan bilgilere göre, kasaba adını Osmanlı Ordusunun kasaba sınırlarına yaklaşmasıyla almıştır. Bu düşünceye göre, ordunun şehre yaklaşması üzerine Sırp prensi eşine "Rado viş viş" diye seslenmiştir. Burada Rado prensesin ismiyken, viş kelimesi "bak" olarak Türkçeye tercüme edilmiştir. Aynı açıklamalardan hareketle 18. yüzyılda kasaba, yüksek ve eski bir kalenin duvarlarıyla çevrilidir. Balkan savaşları ve Birinci Dünya Savaşı döneminde bu duvarların yıkıldığı, bugünkü halini aldığı anlaşılır (Radoviş Belediyesi resmi Web sitesi).

Radoviş ile sınır komşusu olan İştip kazası, 1382 yılında Timurtaş Paşa tarafında fethedilmiştir. Tahminen Radoviş de aynı yıllarda fethedilmiştir (Çakmak, 2012, 664). Makedon yazar Apostolski (1984: 100), benzer bir noktaya temas ederek Radoviş'in, XIV. yüzyıl sonlarında Osmanlı egemenliği altına girdiğini belirtir. Yazar ayrıca Osmanlı'nın bölgeye gelmesiyle Radoviş'in Küstendil (Köstendil) Sancağı'na bağlı bir kadılık halini aldığını ve *Radovişte* olarak anıldığını anlatır (1984: 78). 1912 yılındaki nüfus verilerinde kazanın adı Radovişte olarak geçmektedir (Çakmak, 2012, Çizelge 1/b). Necati Demir (2010: 10), 1877-1912 yıllarını kapsayan Başbakanlık arşivlerinden hareketle yaptığı çalışmasında, Radovişte'yi, İştip ile birlikte Üsküp Sancağı'na bağlı kazalar olarak göstermektedir. Balkan Savaşı'nın başladığı 1912 yılında Radovişte kazasının toplam nüfusu 20.368'dir, bunlardan erkek Müslüman nüfusu 6.006 iken, erkek Bulgarların nüfusu 4.401'dir (Çakmak, 2012, Çizelge 1/b). Radovişte kazasında çeşitli milletlerden erkek nüfusu da 69 dolayındadır. Bu verilere göre, 1912 yılında

Radovişte kazasında Müslüman nüfusu %60 civarındayken Bulgarların nüfusu %40 civarındadır. Yani kazanın çoğunluğunu Müslüman Türk nüfusu oluşturmaktadır².

Resim 1: Radoviş Kasabası XX. yüzyılın başında (Kaynak, Lyubomir Miletich

1963-1937, From the book „La Macedoine illustree” Sofya 1919)

1921 yılında Radoviş kasabası³ ve civarındaki Türk köylerinde Türk nüfusu 7.056’dır, Makedonların nüfusu 9.113’dir. Kasabada dört Arnavut, 56 Ulah ve diğer etkin topluluktan 211

² Radoviş kasabasında Osmanlı döneminden kalma hamam, medrese, sübyan ve idadiye okulları olduğu tahmin edilmektedir. Ancak günümüzde bu tarihi yapılara dair bir iz rastlanmaz. Bu yapıların yerinde artık lise, alışveriş merkezi, postane gibi yapılar bulunmaktadır veya öyle olduğu tahmin edilmektedir. Radoviş pazar yerinde 1995 yılında Osmanlı döneminden kalma kaldırım yolu üzerine asfalt dökülerek örtülmüştür. Yerel halk, bölgede Osmanlı’dan kalma altı camiden söz etmektedir ancak günümüzde söz konusu camilere dair bir emareye rastlanmaz. Podareş, Yargulitsa, Pokrayçevo, İzleova, Kalugeritsa gibi ve benzeri diğer köylerde bulunduğu belirtilen camiler de günümüzde yıkılmıştır. Bu köylerdeki Türk mezarlıkları tarlaya dönüştürülmüş, mezar taşları atılmıştır. Podareş köyünde iki cami olduğu söylenmektedir, biri köy merkezinde harabeyi dönüştürülmüş ve arazisi satılmıştır, diğeri Plvaya deresinin karşısında bulunan Karşı Mahallede olduğu ancak yerinin tam olarak bilinmediği söylenmektedir (kaynak: Öğretmen Hamdi Hasan).

³ Osmanlı devletinin son yıllarında Radoviş Belediyesinde 59 yerleşim yerinin bulunduğu bunlardan önemli bir kısmının ise zaman içerisinde tamamen boşaldığı anlaşılır (Радовиш и Радовишко, 1984, 52). 1900 yılı verilerinde ayakta kalan köyler ve nüfusları şu şekildedir: Aseli köyü (50 hane), Caami Mahalle (75 hane), Arakli köyü (50 hane) ve Yukarı Radeş köyü (50 hane). Yukarı Radeş köyünün nüfusu Türklerden mi yoksa Makedonlardan mı oluştuğuna dair bir bilgi bulunmamaktadır (Радовиш и Радовишко, 1984, 52). 1900 yılından sonra Makedon köyleri de boşalmıştır. Varlığını koruyan söz konusu köylerde (100 haneli Papina köyü, 96 haneli Treskavets köyü ve 6 haneli Borov Dol köyü) Türklerin yaşayıp yaşamadığı bilgisi kesin olarak bilinmemektedir.

kişi yaşamıştır. 1912 yılına kıyasen 1921 yılında Radoviş'teki Türk nüfusu azınlık durumuna düşmüştür. 1953 yılında toplam 49 yerleşim yerinden 20'inde Makedonlar, 14'ünde Makedonlarla birlikte Türkler, 15'inde ise sadece Türkler yaşamıştır. Buradan hareketle şöyle bir çıkarım yapılabilecektir; Türklerin yaşadıkları köy sayısı 1953 yılı itibariyle 29'dur. Toplam nüfus içerisinde 1953 yılında Türklerin oranı %40.3'tür. 1961 yılına kadar bu oran %13'e düşmüştür (Радовиш и Радовишко, 1984, 52). Azalışın başlıca nedeni göçtür. 1953 yılı sonrası yaşanan göçler⁴ 1961 yılına kadar oldukça belirgin sayıda insanın yer değiştirmiş olduğunu gösterir.

Göç etmek zorunda kalan Türklerin terk ettikleri köylere devlet desteği ile Makedonlar yerleştirilmiş, Türklerin geride bıraktıkları toprakları Makedonlar sahiplenmiştir. Yerel halkın ve mevcut yazılı verilerin aktardıkları bilgilerde farklılık söz konusudur. Kayıtların düzenli tutulmamış olması ve sözlü bilgilerin zamanla eksilmesi veya değişikliğe uğraması, söz konusu köylerin sözlü ve yazılı kaynaklarda sayı ve isim olarak birbiriyle örtüşmemesine yol açmış görünmektedir. 1953 yılı sonrasında takriben Radoviş'in dağlık beldelerindeki Türk köylerinden 20'sinin boşaldığı belirtilebilir. Makedon yazar Nedkov 1986 yılındaki çalışmasında, Aranli, Arazli, Barali, Başali, Veyselli, Guleli, Plavuş, Çavuşli, Cumaboz, Durutli, Karalobası, Karacalar, Sarıgöl, Köseli, Hüdaverli ve Çeşme Mahallesi'nin boşalan Türk köyleri olduğunu aktarır (Adiller, 2011:18-19). Bu köylere ilaveten, yerel halkın verdiği bilgilerden bir kısmına göre, Drzantsa, Karacalar, Durutlu, Karksalar, Çeşme Mahalle, Alilobası, Şentaş, Yeni köy, Karalobası göç sonucu boşalmış Türk köyleridir. Benzer köy isimlerini tekrarlayan Alikoç köyü sakinlerinden Hasan İsmail'e göre, Kuşkulu, Amzalı, Karşı Mahalle, Cami Mahallesi, Sarıgöl, Durutlu, Hidaveli, Köseli, Drajana, Karlabası, Karacalar, Çeşme Mahallesi, Allabası, İştırva ve Köseli de Alikoç Köyünün Ustrumca tarafına bakan ve bugün boşalmış durumdaki köylerdir (Adiller, 2011:18-19).

Podareş, Kalugeritsa, izleova, Oraovitsa⁵, Pokrayçevo ve Yargulitsa köyleri ise Türklerin göç etmesiyle nüfus dengesinin Makedonlar lehine döndüğü köylerdir. Söz konusu köylerde

⁴ 1953 yılında başlayan kitlesel göçlerde Podareş, Yargulitsa, Kalugeritsa, İzleova, Damyan ve Oraovitsa gibi Radoviş ve çevresindeki köylerde yaşayan Türkler, İzmir'e yerleşmişlerdir. İzmir'in, Şemikler, Bostanlı, Çiğli, Göztepe vb. semtleri Radoviş Türkleri için birer yerleşim yerine dönüşmüştür.

⁵ Oraovitsa köyü ile ilgili bir çalışmaya göre (1985), söz konusu köyün 1899 yılında toplam nüfusu 534'dür. 450'sini Türkler, 84'ünü Makedonlar oluşturmuş durumdadır. Ancak günümüzde köyde sadece bir Türk ailesinin yaşadığı anlaşılır. Buradan da Radoviş ve civarındaki köylerden dışa doğru yaşanmış göçlerin ne denli büyük bir nüfus yapısını etkilediğini görmek mümkündür (1985, 15). Makedonca Oraovitsa olarak anılan köyün bir Türk

(Kalugeritsa'da 20 hane, Podareş'te 3 hane, Oraovista ve Yargulitsa'da 1'er hane) bugün az da olsa Türkler yaşar. Yaşanan göçlere rağmen nüfusunu halen Türkler lehinde koruyan köyler de mevcuttur. Alikoç, Kocalı, Kılağuzlu⁶, Pırnalı, Süpürge, Buçım ve Topolnica, Radoviş Belediyesine bağlı Türk köyleridir. Köylerin nüfus yapılarına bakıldığında, nüfus büyüklüğü açısından sırasıyla Kocalı 120 hane, Topolnitsa 110 hane, Buçım 100 hane, Alikoç köyü 85 hane, Kılağuzlu köyü 70 hane, Pırnalı 30 hane ve Süpürge 10 hanedir.

Makedonya'nın doğu taraflarında kendilerini Yörük ve Yörük olmayıp sadece Türk olarak tanımlayan Türk nüfusu yaşamaktadır⁷. Söz konusu Türkler, Osmanlı Devletinin bölgeyi fethetmesiyle yerleşmiştir. Düzlük yerleşim yerlerinde ve kasabada yaşamayı seçenlerin kendilerini Türk, dağlık kesimlerde veya dağ eteklerinde yaşayanların ise kendilerini Yörük olarak algıladıkları belirtilebilir.

Resim 2: Günümüz Radoviş Şehri.

(Kaynak:https://mk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%B0%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%88#/media/File:Radovi%C5%A1_City_001.png)

yerleşim yeri olduğu ve Makedonca ismini almadan önce Oraklı olarak anıldığı düşünülür. Oraovitsa köyü Radoviş Belediyesinde en verimli topraklara sahip yerleşim birimidir. Günümüzde bu köydeki Makedonların çok farklı bölgelerden geldikleri bilinmektedir.

⁶ Ağlar Dağının eteklerinde bulunan Kılavuzlu köyü yerel halkın verdiği bilgilere göre, Osmanlı döneminde hayli büyük bir yerleşim birimi olup, belediye olarak adlandırılmıştır. Bugün, diğer Türk köylerinden gelenlerle köy yeniden canlanış yaşamaktadır. Bununla birlikte civardaki Türk köylerinin tamamen boşalması sonucu Radoviş kasabasının doğusunda kalan tek Türk köyü durumundadır.

⁷ Yörük ve Türkün arasındaki temel farklılık yaşam tarzı ve gelenek-göreneklerinden ibarettir.

Radoviş Belediyesindeki Türklerin büyük bir çoğunluğu dağlık arazilerdeki yerleşim birimlerinde yaşamaktadırlar. Bununla birlikte şehir merkezinde yaşayanlar da vardır. Türklerin genelde geçim kaynakları hayvancılık, tarımcılık bir de odunculuktur. Bölge Türklerinin eğitim seviyesi düşüktür. Bu durum Türkleri ağır iş kollarında gelir elde etmeye yöneltir. Eğitim düzeyi diğerlerine nazaran daha yüksek olanlar ise bölgeden göç etme yolunu seçmiş görünmektedir⁸.

Makedonya’da Türkçe Eğitim

Makedonya topraklarında Türkçe eğitimin, Osmanlı’nın bölgeye gelişi ile başladığı düşünülür. İlk eğitim yuvaları cami ve medreselerdir. 1912 yılına kadar⁹ Türkçe eğitim, sibyan (dört yıllık ilköğretim) ve medreselerde yapılmış, daha sonraki yıllarda iptidai (ilköğretim), rüştiye (ortaokul), idadiye (lise) ve darülmualim (öğretmen okulu) türündeki okullarda devam etmiştir (Hafız, y.y.: 293). Bu tarihlerde başka bir ifade ile Balkan Savaşı yıllarında, Türkçe eğitim gerileme yaşar, bir aralık tamamıyla son bulur. Savaş sonrasında ise Türklere kendi dillerinde eğitim alma hakkı verilir ancak göçe zorlanacakları düşüncesiyle bu hakkı kullanan pek olmaz (Hasan, 1998:30; Андоновска, 1985, 53). İkinci Dünya Savaşı yıllarında Türklerin partizanlara

⁸ Ciddi sosyo-ekonomik sebeplerden dolayı Türkiye’ye göçler halen devam etmektedir. Doğu Makedonya Türkleri başta İzmir olmak üzere Kocaeli’ne, İstanbul’a, Manisa’ya göç etme eğilimindedir. Günümüzdeki göçlerde ise bölge Türkleri, Türkiye’nin Tekirdağ ilindeki Çorlu ilçesine yerleşme eğilimi sergiler.

⁹ Osmanlı’nın son yıllarında bugün Makedonya sınırları içerisinde üç farklı şehirde öğretmen yetiştiren kurumların olduğu görülür. Bunlardan biri Üsküp’te kurulan Darülmualim öğretmen okuludur. Diğer ikisi ise daha sonraki yıllarda benzer amaçla Manastır (Mak. Bitola) ve İştıp (Stip) ’te kurulur (Hasan, 1998, 25).

büyük katılımı ile Halk Kurtuluş Savaşına katkıları çok büyük olmuştur. Gelecek yıllarda sağlanan haklar bu mücadele sonucudur ve göz ardı edilmemelidir (Хачан, 2011, 11). 1944 yılı sonrasında siyasi gelişmelere bağlı olarak Türk dilinde eğitim geçilir (Hafız, y.y.: 293). Bu yıllarda başta Üsküp olmak üzere, Manastır, Ohri, Köprülü, Resne, Doyuran, Ustrumca, Koçana, Cumali, Dorfulu, Kumanova, Berova, Gevgeli, Kliseli, Negotin, İştip ve Radoviş'te Türk okulları açılır (Abbas, 2007: 483). 1945-46 yıllarında Türkçe okul ve öğrenci sayısında artış yaşanır. Bir yıl öncesine kıyasen söz konusu artış belirgindir. Buna göre 1944-45 eğitim yılında 37 Türkçe ilkokul, 49 Türk öğretmen ve 3 bin 334 öğrenci ile Türkçe eğitim sürerken, bir yıl sonra yani 1945-46 eğitim yılında iki misli artış yaşanır. Bir önceki yıla göre bu eğitim yılında 55 Türkçe okul, 125 öğretmen ve 6 bin 702 öğrenci bulunur (Lumburovski, 2003). 1949-1950 yılları arasında Makedonya genelinde toplam Türk öğrenci sayısı 12 bin 493'tür (Abbas, 2007: 484). 1952-53 yılları arasında yaşanan kitlevi göçler ülke genelindeki Türk nüfusunu olumsuz şekilde etkilediği gibi öğrenci ve öğretmen sayısını da azaltır. Bu tarih aralığında öğrenci sayısında büyük bir düşüş yaşanır. Yaşanan göçlere rağmen eğitim ile ilişkili önemli gelişmeler sürer. Bunların başında 1976 yılında Üsküp'te kurulan Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü olup, üniversite düzeyinde Türkçe eğitim vermeye başlar (Hafız, y.y.: 294).

1990'lı yıllarda Makedonya genelinde ilkokul düzeyinde (*elementary*) ana dile göre öğrenci sayılarının değerlendirildiği bir çalışmada (2004), 1990/00 eğitim yılında Makedon dilini konuşan öğrenci sayısı 168 bin 526 iken Türk dilini kullanan öğrenci sayısı 6 bin 307'dir. 2002/03 eğitim yılında Makedon dilini konuşan öğrenci sayısı 153 bin 665 iken, Türk dilini konuşan öğrenci sayısı 5 bin 825'tir (2004: 17). Ortaokul düzeyinde 1990/00 eğitim yılında Makedonya genelinde Makedon dilinin kullanıldığı okul sayısı 92 ve 74 bin 632 Makedon öğrenci bulunur. 2002/03 eğitim yılında 89 okula karşın, 74 bin 742 Makedon dilini kullanan öğrenci vardır. Türk dilini kullanan öğrenci sayılarına bakıldığında 1990/00 eğitim yılında 602 iken, 2002/03 eğitim yılında 762 Türk öğrenci vardır. Okul sayıları anlamında 1990/00 eğitim yılında dört, 2002/03 yılında ise beş okul bulunur (2004: 26).

Günümüz Makedonya'sına bakılacak olursa, 2014/15 eğitim yılında bir önceki yıla nazaran ilkokul düzeyinde ve ülke genelinde öğrenci sayısında bir düşüş yaşanmaktadır. Makedonya İstatistik Kurumu 2016 yılı verilerine göre, geçen seneye oranla 2014/15 eğitim yılında 188 bin 361 öğrenci ilkokula (primary school) kayıt yaptırmış, ilköğretim okuluna (lower secondary

schools) ise geçen seneye nazaran yüzde 3,6 oranda bir düşüşle 81 bin 788 öğrenci eğitime devam etmiştir (<http://www.stat.gov.mk/pdf/2016/2.1.16.06.pdf>). Aynı verilerde görüldüğü üzere (2016), sadece Türk eğitimine bakıldığında 2014/15 eğitim yılında 63 Türk okulu, 356 Türk sınıfı, 5 bin 566 Türk öğrenci, 618 Türk öğretmen vardır (2016:3). Görüldüğü gibi yıllara göre ve o yıllarda yaşanan siyasi gelişmelere bağlı olarak Türkçe eğitim gelişmiş veya gerilemiştir. 1940'lı yıllardaki okul sayısı ile öğrenci sayısındaki nicelik günümüz Makedonya'sındaki Türkçe eğitimle benzerlik gösterir. 1950'li yıllarda ise yaşanan kitlevi göçler Türkçe eğitimi geriletken başlıca etken olmuştur. Radoviş özelindeki durum ise bundan sonraki başlıkta değerlendirilmektedir.

Radoviş'te Türkçe Eğitim

Radoviş Belediyesi ile köylerinde Türkçe eğitimin ne zaman başladığına dair resmi bir bilgi yoktur. Literatür taramasıyla elde edilen bilgilerde en erken 1945 yılı sonrasında Türkçe eğitimden bahsedilir. Kendi göç ve hayat hikâyesini kaleme aldığı çalışmasında Kemal Vatan (2017: 37), köyü İzleva'da¹⁰ (Radoviş köyü) Türkçe eğitim-öğretimin Pirlepeli Lütü Öğretmen ile 1945 yılında başladığını yazar.

Resim 3: Ortaöğretim 3. Sınıf öğrencileri ile öğretmenleri, 1956 yılı. (Kaynak: Kemal Vatan, İzmir)

¹⁰ Vatan'a göre (2017:17), İzleva (Makedonca yazılışıyla Zleovo/ Злеово), Goten Balkanının uzantısı olan koruluklarla bayırların ovayla birleştiği ve içinden akan iki derecik etrafında kurulmuş 150 haneli Müslüman Türk köyüdür.

1950’li yıllarda 19 yaşındayken İzmir’in Şemikler ilçesine göç eden Kemal Şen ve eşi Ayşe Şen’le yapılan görüşmede bugün Makedon köyü olan Yargulitsa ve Podareş köylerinde Türkçe eğitimin 1950’lerde var olduğu anlaşılır. Keza 1952 yılında imzalanan “Serbest Göç Antlaşması”¹¹ sonrası Radoviş belediyesinden göç eden Türkler de benzer bir açıklama yapmaktadırlar. 1960 yılında Türkiye’ye göç eden Podareşli Lütfiye Atlı da köyünde Türkçe eğitim aldığını ancak Makedon öğrencilere göre kendilerinin daha zor şartlarda eğitim gördüklerini anlatır. Eğitimine Radoviş kasabasında devam eden Kemal Şen lise eğitimini de Türkçe görmüştür. Onların söylediklerine göre Radoviş kasabasında Türkçe ilköğretimin yanında ortaöğretim de Türkçe görülmekteydi. Bunun yanı sıra Türklerin yaşadığı diğer köylerde de eğitim Türkçe devam etmiştir. 1950 sonrası yıllarda hız kazanan göç, nüfusun azalmasına ve öğretmenlerin göç etmesine neden olmuştur, Türk nüfusunun azalması Türk sınıflarının neredeyse tamamına yakınının kapanmasına yol açmıştır.

1972-1973 ders yıllarında sınıf öğretmeni Berzat Gotak ve eşinin merkez Moşa Piyade ilköğretim okulunda Türkçe sınıfların açılması için girişimde bulunmalarıyla Radoviş kasabasında yeniden Türkçe eğitim başlamış olur. O yıllarda karma sınıflarda dersler devam etmiştir. Az sayıdaki öğrenciden dolayı iki öğretmen görevlendirilmiştir. Açılan Türk sınıfları

¹¹ Mart 1953 yılında imzalanan anlaşma ile 53 göçü denilen göçler yaşanır. 1953’ten başlayıp 1967 yılına kadar süren göçlerde 200 bin civarında Müslüman Türk Makedonya’dan Türkiye’ye göç eder (Vatan, 2017: 38-39).

ile ilgili bazı idari engeller yaşanmıştır. Bunların başında kadrolu öğretmenlerin yerine yeni öğretmen alımlarının yapılamamış olması gelir.

1976-1977 ders yılında Üsküplü Türkçe öğretmeni Enver İlyaz'ın Radoviş'e yerleşmesiyle birlikte ilköğretimin 5'ci ila 8'ci sınıflarında Türkçe eğitime geçilmiştir. Sınıf öğretmeni Hamdi Hasan'dan¹² aldığımız bilgilere göre, o tarihlerde branş öğretmeni kadrosunun olmayışı Türkçe eğitim açısından ciddi sorunlar yaratmıştır. 1990-1991 ders yılında dönemin Makedon müdürü Türkçe eğitimin yapıldığı sınıfları kapatmış. Okulda sadece 1'den 4'cü sınıfa kadar öğrencilerin Türkçe eğitim görmelerine izin verilmiştir.

Radoviş Belediyesi ve köylerinde Türkçe eğitimin ne gibi badireler atlattığını göstermesi açısından dönemin öğretmenlerinden Hamdi Hasan'ın açıklamalarına yer verilebilir:

“1991 yılında Makedonya'nın bağımsızlığını ilan etmesiyle etnik kökene dayalı partiler kurulmaya başlandı. Türkler biraz geç kalsa da Türk Demokratik Birliği'ni kurdu, 1992 yılında bu birlik Türk Demokratik Partisi'ne (TDP) dönüştürüldü. Doğu Makedonya bölgesinde gönüllü parti çalışmalarına başladık. O dönemde yaşanan sorunları görüyorduk, halkımızın haklarını alması için mücadeleye girdik. Hiç kimseden destek beklemedim, çalışmalarımın çoğunu kendi imkanlarımla yaptım. Öğretmenlik maaşıyla hem aileme bakıyor hem de siyasi mücadele yürütüyordum. Doğu Makedonya'da Radoviş, İştıp, Ustrumca ve Valandova kasabalarının bütün köylerini dolaştık, her yerde TDP'nin şubelerini kurduk, ben partinin Doğu Makedonya kordinatörü oldum. Türk yerleşim yerlerinin altyapı ve eğitim sorunlarını çözmek için mücadele verdik. Makale konunuz eğitim olduğundan ben Türkçe eğitime yönelik çalışmalarımızı ve girişimlerimizi anlatacağım. Halkımın desteğiyle Radoviş Belediyesi'nde Konsey üyesi olduktan sonra, ben ve ekibimin en büyük başarısı şüphesiz Radoviş şehrinde açtığımız Türkçe sınıflar oldu. Radoviş çevresinde yedi tane Türk köyü var, bu köylerde öğrenciler ilkokul 4'cü sınıftan mezun oluyorlardı ve eğitimlerine devam etmiyorlardı. 1996 yılında çok büyük sorunlar yaşadım, o dönemde verdiğimiz mücadele sonucu köylerden Türk öğrenciler ilk defa 5'ci sınıfa kayıt yaptırdı ve

¹² 1985-1986 ders yılından itibaren “Moşa Piyade” okulunda Biyoloji ve Kimya derslerini vermiştir. Kocalı-Alikoç ilkokulunda 2000 yılından günümüze kadar sınıf öğretmeni olarak görevine devam etmektedir.

eğitimlerine devam etmeye başladılar. Bazen arkadaşlarım bana karşı koydu, korktular mı çıkarları mı tehlikedeydi bilemiyorum. Ben de öğretmenim müdürlerle çok tartıştığım oldu tehdit aldığım vesaire oldu ama vazgeçmedim. Krste Petkov Misirkov İlköğretim okulunun müdürü ‘Türkler çocuklarını okutmak istemiyor neden Türkçe sınıflar açmak istiyorsun, boşuna uğraşma diyordu.’ Ben ve mücadele arkadaşlarım ilk başta 17 ebeveynden imza toplamıştık. Bir gün aynı müdür geldi dedi ki ‘Hamdi şimdi artık bir sınıflık öğrenci sayısına ulaştık 30 Türk öğrenci kaydını yaptırdı.’ Cevabım şuydu: ‘Gelecek ders yılında iki sınıf için öğrenci olacak.’ Gerçekten de öyle oldu hatta daha da fazlası. Yetkililerin yaptıkları etnik bazda ayrımcılıktı bu ayrımcılık bugün de devam ediyor. Okul müdürünün görevi bölgedeki bütün öğrencileri okul sıralarına kapsamak eğitim görmelerini sağlamaktı. Makedonya’da 1996 yılında ve çok öncesinden ilköğretim zorunludur. Öğrenciler Türk diye eğitim almaları nasıl engellenebilir, yasaların yanı sıra anayasayı da ihlal ettiler. Oğlum ile birlikte Eğitim ve Bilim Bakanlığına dilekçe yazmamız, Türk ebeveynlerden imza toplamamız sonucu ve 2003 yılında Makedonya Sosyal Demokratlar Birliği (SDSM) ile koalisyon partneri iken siyasi pazarlıklar sonucu Radoviş lisesinde Türkçe sınıf açmamızla hayallerim gerçek oldu... Günümüzde Doğu Makedonya’da Türkçe eğitim yapan tek Türk sınıfları Radoviş lisesinde mevcut. Yasal ve Anayasal garanti altında olan Türkçe eğitimi maalesef Türk öğrenciler bu bölgede göremiyor çünkü bedel ödemeye hazır fazla aydınımız yok. Üzülerek belirtmek isterim ki, Radoviş Krste Petkov Misirkov Belediye ilköğretim okulunda ve Kosta Susinov lisesinde açtığımız sınıflar gelişemedi, eğitim kalitesinin artması özellikle Türkçe bilen öğretmenlerin atanması yapılmıyor. Yasa ve anayasa dışı olarak Türkçe bilmeyen öğretmenler istihdam ediliyor. Anlaşılan o dur ki, bugün iktidarla beraber olan TDP kadroları bizim düşünce ve fikirlerimizden çok uzak. Belki de bu sebepten Türkler yeni partiler kurma gereksinimi duydular...”

Resim 4-5: Kocalı-Alikoç İlkokulu Sınıf Öğretmeni Hamdi Hasan ve öğrencileri, yıl 1976-1977. (Kaynak: Hamdi Hasan, Podareş Köyü, Radoviş)

Bu süreçte bölge Türkleri tarafından resmi makamlara yapılan başvurular da tarihe not düşmesi açısından kayda değerdir.

Belge 1: Radoviş belediye lisesinde Türkçe sınıfların açılması için Topolnitsa köylülerinin imzaladığı (diğer Türk yerleşim yerlerindeki ahalinin de imzaladığı belgedir) Makedonya Eğitim ve Bilim Bakanlığına gönderilen dilekçe örneği. (Kaynak: Hamdi Hasan)

ПО

Министерство за образование на младата на
Република Македонија
СКОПЈЕ

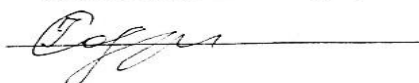
Б А Р А Њ Е

На родителите од с. Тополница Радовиш

Ние родителите со ова бараме на нашите деца кои завршуваат основно образование, да се отвори паралелка на Турски наставен јазик во учебната 2003/04 година во гимназијата "Коста Сусинов" Радовиш.

р.б.	Име и презиме	д.к.бр.	е.м.бр.	потпис
1	Селамедин Усеино	1262349	1308868464005	Slav
2	Усин Усинов	54788	2610963464002	Усин
3	Садри Јашаров	37552	2001961464008	Садри
4	Асан Ибраимов	57057	0208964464006	Асан
5	Мејсид Рширов	45288	0601964464018	Мејсид
6	Сабри Јашаров	4164835	2705964464000	Сабри Јашаров
7	Зејни Садиов	64817	220596104064003	С. Зејни
8	Селами Мустафов	37173	1610855464008	Селами
9	Саадин Јашаров	53353	3001961464002	Саадин Јашаров
10				
11				
12				
13				
14				
15				

Член на родителски одбор

Belge 2: Radoviş Belediye lisesinde Türkçe sınıfların açılması için Kılavuzlu ve Konçe köylülerinin imzaladığı Eğitim ve Bilim Bakanlığına gönderilen dilekçelerden iki örnek. Radoviş Belediyesine bağlı bütün Türk yerleşim yerlerindeki Türkler benzer dilekçeyi hazırlayıp imzalamışlar (Kaynak: Hamdi Hasan, Kocalı-Alikoç ilkokulu sınıf öğretmeni, Podareş köyü, Radoviş)

ИЗЈАВА

Од Кадир Шадан од гр.о. Калауз Лија со лк.
Бр. 70387 мбр. 0304.955464000
Изјавувам дека мојот син-ќерка Ќерка Шенас Шаданова
Сакам да го продолжи образованието на турски наставен јазик во
учебната 2003/2004 година во државното средно училиште " Коста
Сусинов" во Радовиш.

2003 год.

ИЗЈАБУВА
КАДІР

ИЗЈАВА

Од ТАЛБОВ МУСТАФА од гр.о. КОНЧЕ со лк.
Бр. 0948009 мбр. 0106946404018
Изјавувам дека мојот син-ќерка ТАЛБОВ ТАИП
Сакам да го продолжи образованието на турски наставен јазик во
учебната 2003/2004 година во државното средно училиште " Коста
Сусинов" во Радовиш.

2003 год.

ИЗЈАБУВА
ТАИП

Başta bir-iki öğretmenin Türkçe eğitim konusundaki duruşu ve Türk halkının eğitime giderek önem vermeye başlamaları, Türkçe eğitimin günümüzde de Makedonya topraklarında devam etmesinde etkili olmuştur. Bugün Radoviş Kasabasında iki merkez okul bulunmaktadır. Bunlardan biri "Moşa Piyade" günümüzdeki ismiyle "Krstе Petkov Misirkov" ve "Nikola Karev" okuludur. Belediyenin köy yerleşim yerlerinde bulunan diğer üç merkez ilköğretim okulunda eğitim Makedonca yapılmaktadır. Günümüzde "Nikola Karev" Belediye ilköğretim okuluna bağlı Türkçe eğitim veren üç okul bulunur. Buçim, Topolnitsa ve Pırnalı köylerinde bulunan okullarda Türkçe eğitim 1'ci ila 5'ci sınıfa kadar devam eder. Okulun Radoviş'te

bulunan merkez binasında sadece Makedonca eğitim yapılmaktadır. “Krstse Petkov Misirkov” Belediye İlköğretim okulunda ise Türkçe eğitim ilköğretimin 1’ci ila 9’cu sınıflarında mevcuttur. Bu okulda eğitim Makedonca ve Türkçe yapılmaktadır, ayrıca merkez okula bağlı iki köy okulu daha bulunmaktadır. Bunlar Kocalı-Alikoç ve Kılavuzlu ilkokullarıdır. Burada eğitim 1’ci ila 5’ci sınıflarda yapılmaktadır. Merkez Radoviş kasabasında bir lise bulunmaktadır, belediye lisesinin adı “Kosta Susinov”dır. Lisede düz lise ve elektro bölümlerinde¹³ Türkçe eğitim verilmekte olup, her iki bölümde dörder sınıf bulunmaktadır.

Tablo 3: Radoviş Krste Petkov Misirkov Belediye İlköğretim Okulunda Türkçe Eğitim Gören Öğrenci ve Sınıf Sayıları, 2016-2017 ders yılı

	Krstse P.Misirkov Merkez ilköğretim			Kocalı-Alikoç İlkokulu			Kılavuzlu ilkokulu	
	Sınıf sayısı	Kayıt sildiren	Mevcut öğrenci	Sınıf sayısı	Kayıt sildiren	Mevcut öğrenci	Sınıf sayısı	Mevcut öğrenci
1. Sınıf	2		49	1		40 ¹⁴	1	7
2. Sınıf	1		34	1		16		4
3. Sınıf	2		34	1	1	17		4
4. Sınıf	1		17	1		13	1	5
5. Sınıf	1		26	1		16		8
6. Sınıf	3	2	48					
7. Sınıf	3	5	48					
8. Sınıf	3		46					
9. Sınıf	3	5	39					
Toplam	19	12	341	5	1	102	2	28

Radoviş Krtse Petkov Misirkov merkez ilköğretim okuluna bağlı iki köy okulu vardır. Bunlar Kocalı-Alikoç ve Kılavuzlu ilkokullarıdır. Merkez ilköğretim okulunda eğitim 1’ci sınıftan 9’cu sınıfa kadar, köy okullarında ise 1’ci sınıftan 5’ci sınıfa kadar eğitim olanağı bulunur, devamını Radoviş merkez okulunda sürdürürler. Merkez okulda 19 sınıf, Kocalı-Alikoç ilkokulunda beş, Kılavuzlu ilkokulunda iki sınıf vardır ve eğitim karma yapılmaktadır. Merkez okulunda 12 öğrenci kayıt sildirmiştir. Kayıt sildiren öğrencilerin kayıt sildirme nedenlerinin başında Avrupa ülkelerine göç gelir. Çoğunluğu ailevi göçle Almanya’ya iltica etmiştir. Benzer

¹³ Teknik/mesleki lise anlamına gelmektedir.

¹⁴ Kocalı-Alikoç ilkokulunda birinci sınıftan 10 öğrenci alınıp 17 öğrenci olan üçüncü sınıfa eklenmiştir. Eğitim sadece bir sınıfta karma olarak yapılmaktadır.

durumlar köy okullarında da yaşanmış, pek çok aile Almanya gibi Avrupa ülkelerine yönelmiştir. Yaşanan göçler ise geçen seneye nazaran bugün azalmış durumdadır. Tablodan da anlaşılacağı üzere bu sene Kocalı-Alikoç ilkokulunda sadece bir öğrenci kayıt sildirmiştir.

Köy okullarında derslerin neredeyse tamamı Türkçe işlenmektedir. Bir tek 1. sınıftan başlayıp 5. sınıfa kadar işlenen İngilizce dersi ile 4. ve 5. sınıflarda işlenen (etnik azınlıklar için hazırlanan) Makedonca dersi Makedon öğretmenler tarafından verilmektedir. Oysa bu derslerin Makedon öğretmenlerden ziyade Türk öğretmenler tarafından verilmesi, öğrencilerin ders konularını daha anlaşılır ve verimli şekilde öğrenmeleri açısından önemlidir. Zira Türk öğrencilerin Makedonca bilme düzeyleri düşük olmakla birlikte üçüncü bir yabancı dili İngilizceyi yeterli düzeyde bilmedikleri ikinci bir dil Makedonca üzerinden öğrenmeye çalışmaları çok da olası görünmemektedir.

Radoviş merkez “Krstev Petkov Misirkov” Belediye ilköğretim okulunda 6-9 sınıflarında dersler Türkçe ve Makedonca devam etmektedir. İlköğretim Kanununa göre, Türk sınıflarında derslerin Türk dilinde yapılması gereklidir. Ancak Türk öğretmenlerin istihdamının önü kapatıldığı gibi, Türk sınıflarına giren öğretmenlerin Türkçe bilmedikleri ifade edilebilir. Şu anki durumda Türk dili ve edebiyatı mezunu iki Türk öğretmenin verdiği Türk dili dersleri ile birlikte matematik, tarih, beden ve sağlık eğitimi, coğrafya ve bazı seçmeli dersler dışında kalan kimya, biyoloji, fizik, resim, müzik gibi dersler Türkçe bilmeyen Makedon öğretmenler tarafından Türk öğrencilerine aktarılmaktadır. Oysa İlköğretim Kanunu’nun (*Zakon za osnovno obrazovanie*) 80. Maddesine göre Türk sınıflarında ders verecek öğretmenlerin Türk dilini bilmeleri gereklidir, ibaresi bulunur.

Nikola Karev Belediye İlköğretim okulunda Türkçe eğitim üç köyde 5’ci sınıfa kadar yapılmaktadır. Öğrenciler ilköğretim eğitimlerini 5’ci sınıftan sonra (6 ila 9. sınıf öğrencileri olarak) Radoviş’teki merkez Krstev Petkov Misirkov ilköğretim okulunda devam ettirmekteler. Öğrenciler hergün devlet tarafından tahsis edilen servisler ile Radoviş’teki merkez okula götürülmektedir.

Tablo 4: Radoviş Nikola Karev Belediye İlköğretim Merkez Okuluna Bağlı Köy Okullarında Türkçe Eğitim Gören Öğrenci ve Sınıf Sayıları, 2016-2017 ders yılı

	Buçim ilkokulu		Topolnitsa ilkokulu		Pırnalı ilkokulu	
	Sınıf sayısı	Mevcut öğrenci	Sınıf sayısı	Mevcut öğrenci	Sınıf sayısı	Mevcut öğrenci
1. Sınıf	1	17	1	5	1	4
2. Sınıf	1	7		5		3
3. Sınıf		4		5		1
4. Sınıf	1	12	1	4	0	
5. Sınıf		10		4	1	
Toplam	3	50	2	23	1	9

Buçim, Topolnitsa ve Pırnalı köylerinde eğitim karma yapılmaktadır. Buçim¹⁵ ve Topolnitsa'da ikişer sınıf öğretmeni görev yapmaktayken, Pırnalı ilkokulunda bir öğretmen ve beş ayrı sınıftan oluşan bir karma sınıf bulunmaktadır. 2007 yılında getirilen İlköğretim Kanununa¹⁶ göre, Pırnalı köyünde bir öğretmenin tek bir sınıfta beş farklı sınıfın öğrencisiyle ders yapması kanun ihlalidir. Kanunen bir sınıfta en fazla üç farklı sınıftan öğrenci eğitim görebilir. Oysa bu kanun, uygulamada görüleceği üzere pek de geçerli değildir. Zira Türk öğretmen istihdamı engellenmektedir. Pırnalı köyü ilkokuluna üç kilometre mesafede olan Süpürge köyünden de öğrenciler asfaltsız yoldan servisler ile Pırnalı'daki okula gelmektedir. Köylerde eğitimin karma sınıflarda yapılıyor olması tahmin edileceği üzere eğitimi olumsuz anlamda etkilemekte, eğitim kalitesini düşürmektedir.

İlköğretimi tamamlayan öğrenciler zorunlu olan ortaöğretime devam etmektedirler. Radoviş Kosta Susinov Belediye lisesinde iki bölümde Türkçe eğitim yapılmaktadır. Bunlar düz lise ile meslek elektro (elektik-elektronik teknikerliği) bölümleridir. İki bölümde 4'er sınıf bulunmaktadır. Toplamda 8 sınıfta Türkçe eğitim verilmektedir. Lise zorunlu olsa da Türk öğrencilerinin kayıt yapmama ve terk etme oranı ilköğretime göre çok daha fazladır. Lisede sadece iki ders Türk dilinde gerçekleştirilmektedir. Coğrafya dersleri de bazı sınıflarda Türkçe işlenmektedir. Diğer derslerin tamamı Makedonca dilinde devam etmektedir. Öğrencilerin lise eğitimlerine son vermelerinde başlıca sebep ise Makedonca'yı yeterli seviyede bilmemeleridir.

¹⁵ Buçim köyünde bu yıl birinci sınıfa kayıt yapan öğrenci sayısında artış görülmektedir.

¹⁶ İlköğretim Kanunu, Makedonya eğitim sisteminin ilköğretim kademesini düzenlenmektedir. Bu kanundaki düzenlemelere göre, ilkokulun 1., 2. ve 3. sınıfları ile yine ilkokulun 4. ve 5. sınıfları birer karma sınıf oluşturabilir. Pırnalı köyünde 1., 2., 3., 4. ve 5. sınıf öğrencileri tek bir öğretmen eşliğinde tek bir karma sınıfı oluşturmaktadır. Bu tür bir uygulama İlköğretim kanununa aykırıdır.

Dil eksikliği ile birlikte sosyo-ekonomik sebepler ve bazı durumlarda erken evlilikler, okulu terk etme nedenleri arasında sayılabilir.

Tablo 5: Radoviş Kosta Susinov Belediye Lisesinde Türkçe Eğitim Gören Öğrenci Sınıf ve Sayıları, 2016-2017 ders yılı

	Düz lise bölümü		Meslek-Elektro bölümü	
	Sınıf sayısı	Mevcut öğrenci	Sınıf sayısı	Mevcut öğrenci
1. Sınıf	1	13	1	14
2. Sınıf	1	13	1	13
3. Sınıf	1	20	1	13
4. Sınıf	1	17	1	17
Toplam	4	63	4	57

Köy okullarında eğitim gören Türk öğrenciler, Türk yerleşim yerlerinde doğup büyüdüklerinden Makedoncayı öğrenme/bilme imkânlarına erişemezler, bu nedenle de Makedonca dilini bilme olanakları yoktur. Bununla birlikte ilköğretimin 4 ila 5. sınıflarında Makedonca dili haftada iki ders olarak işlenmektedir. Dolayısıyla ne yaşam alanlarında ne aile içinde ne de okul ortamında Makedoncayı öğrenme olanakları olmadığından derslerin büyük bir kısmının Makedonca işlendiği merkez okullarında ciddi sorunlar yaşamaktadırlar. Öğrencilerin Makedoncayı bilmemeleri ve çoğu dersin Makedonca dilinde yapılıyor olması onların okul başarısını olumsuz anlamda etkilemekte ve gerekli bilgiyi edinmelerine engel olmaktadır. Bu noktada öğrencilerin ilköğretim ve ortaöğretimin tamamında dersleri Türkçe görmeleri öğrencilerin okul başarısını olumlu anlamda etkileyeceğinden derslerin acilen Türkçe dilinde yapılmaya başlanmasını gerektirmektedir.

Resim 6: Kocalı-Alikoç ilkokulu öğrencilerinden oluşan halkoyunları grubu, öğretmenleri Şefkali Useinov ve Hademe Veyis Şerifov Yer: Radoviş Merkezi (Kaynak, Kocalı-Alikoç ilkokulu)

Resim 7: Kocalı-Alikoç ilkokulu öğrencileri, öğretmenleri ile İstanbul'dan Rumeli Göçmenler Derneğinin kadın kolları temsilcileri, Yıl 2015 (Kaynak, Dr. Elvin Hasan, Kocalı-Alikoç ilkokulu, Sınıf Öğretmeni, Radoviş)

Resim 8: Krste Petkov Misirkov Belediye ilköğretim okulu öğrencileri ve öğretmenleri Hamdi Hasan ve İstanbul'dan Türk Dünyası Satranç Turnuvası, Eskişehir, 2013 (Kaynak, Hamdi Hasan, Kocalı-Alikoç ilkokulu, Sınıf Öğretmeni, Radoviş)

Resim 9: Radoviş Kosta Susinov Belediye lisesi, düz lise bölümü ikinci sınıf Türk öğrencileri, Türk dili ve edebiyatı öğretmenleri Cafer Memiş ve Öğretmen Lyupçe Efnuşev, Yıl 2005 (Kaynak: İbrahim Ali, Radoviş Krste Petkov Misirkov Sınıf Öğretmeni, Kocalı Köyü, Radoviş)

Bulgular: Türkçe Eğitimde Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Çalışma boyunca görüldüğü üzere bir Balkan ülkesi olan Makedonya bir asır öncesine kadar bir Osmanlı memleketi olup günümüz dünyasında Balkan Türklüğünün başlıca yaşam yerlerinden birisidir. Başta ekonomik sorunlar olmak üzere, ülke Türklerinde pek çok mesele çözümsüz varlığını sürdürmektedir. Eğitim meselesi bunların başında gelir. Dönem dönem yaşanan göçlerle azalmış olan Türk nüfusu demografik değişimlere rağmen varlığını korumaktadır. Karşılaştıkları onca zorluğa, açık ayrımcılığa rağmen daha iyi yarınlara ulaşmak ümidiyle Makedonya Türkleri doğduğu topraklarda yaşamlarına devam etmektedirler. Bu çalışma, bölge Türklerinin ortak derdi olan eğitimi, Makedonya ve bilhassa Radoviş Belediyesi özelinde ele alıp, mevcut sorunları gün yüzüne çıkartmayı ve yetkili mercilerin duyabileceği noktaya taşımayı amaçlamaktadır. Söz konusu meselelerin farkındalığı, meselenin çözümü anlamında önemlidir. Zira böylesi bir farkındalık beraberinde çözüm yollarını gündeme getirecek, çözüm yolları yıllardır yaşanan eğitim sorununa doğru çözümler getirerek, Makedonya Türklerinin yüksek ve kaliteli eğitim almalarına ve kaliteli bir yaşama erişimlerine olanak sağlayacaktır. Bu bölümde çalışma boyunca detaylıca açıklanan Makedonya'da Türkçe eğitimin serüvenine ve meselelerinin masaya yatırılması sonucu elde edilen bulgulara ve çözüm yollarına ayrılmıştır. Alt alta maddeler halinde aktarılacak olan hususlar, ileriye yönelik atılabilecek adımlara da ön ayak olacaktır.

Bulgulara geçmeden önce kısaca söz konusu sorunun kökeninde yatan meselelere kısaca değinmek gerek. Yukarıda da belirtildiği gibi, başta kitlevi veya ailevi göçler olmak üzere, göç edenlerin arasında eğitilmiş veliler ile öğretmenlerin bulunması, Türkçe eğitimin sonlandırılma çalışmalarına direnemeyen Türk halkının varlığı Türkçe eğitimin gerilemesine ve hatta dönem dönem sonlandırılmasına neden olmuştur.

Bulgular ve bulgulara bağlı geliştirilen öneriler şunlardır:

- Türk sınıflarının varlığı Makedon yöneticileri rahatsız etmekte, rahatsızlıklarını Türk öğrencilere yaptıkları ayrımcılıkla belli etmektedirler. Bu aşamada idari işlerden sorumlu olacak kişilerden en azından birisinin Türk asıllı olması, keyfi ve bilinçsiz uygulamalardan sakınılmasına yarayacaktır.
- Radoviş Belediyesindeki ilköğretim okulunda ve lisede Türkçe eğitim, sadece Türkçe değil Makedonca dilinde yapılmaktadır. Bunun başlıca sebebi ihtiyaç duyulan kadrolara Türk öğretmenlerin değil Makedon öğretmenlerinin atanmalarıdır. Bu aşamada matematik, kimya,

fizik, müzik, resim gibi alan derslerinin Makedon öğretmenlerce değil Türk öğretmenlerce verilmesi, ana dili Türkçe olan öğrencilerin doğru ve faydalı şekilde eğitim görmelerine olanak sağlayacaktır.

- Radoviş Belediyesine bağlı yedi ayrı köyden gelen Türk öğrenciler, Makedonca'yı ve Makedonca dil bilgisini yeterince bilmemektedir. Bu seviyedeki öğrenciler, kasabada eğitimlerine devam etmeleri halinde Makedonca derslerle karşılaşmakta, dil eksikliğinden ötürü dersleri doğru ve yeterli seviyede anlayamamakta, buna bağlı olarak da okulu terk etme eğilimleri artmaktadır. Bu aşamada Türkçe işlenmesi gereken derslerin Türkçe dilinde işlenmesi, derslerin anlaşılması açısından zaruridir.

- Makedonya Cumhuriyeti'nde ilköğretim ve ortaöğretim zorunludur. Toplamda dokuz yıllık ilköğretim ve dört yıllık ortaöğretim olmak üzere her vatandaşın 13 yıllık zorunlu eğitim almaları gerekmektedir. 13 yıllık zorunlu eğitim almayanlara yasal işlemler yapılır. Oysa Türk öğrencilerine veya ebeveynlerine yönelik genelde böylesi bir yaptırım söz konusu değildir. Dolayısıyla yasal bir yaptırımı bulunmayan bu eğitim tarzı öğrencilerin okulda ayrılmasını kolaylaştırabilmektedir. Bu aşamada Radoviş Belediyesinde Türkçe eğitim ile ilgilenecek bölgesel bir müfettişin atanması, okul terklerini önlemede gerekli ve elzemdir.

- Makedonya'da Türkçe eğitimde kullanılan ders kitapları geç yayınlanmaktadır. Devlet tarafından ücretsiz dağıtılan ders kitapları başlayan yeni döneme yetişmemektedir. Radoviş Belediyesindeki Türkçe sınıflara gönderilen kitaplar yeni döneme yetişmediği gibi, artan öğrenci sayısına rağmen kitap sayısında bir artış olmamıştır. Bu aşamada eğitim öğretime hazırlanan kitapların hem sayı hem de ilgili kişilere ulaşip ulaşmadığı hususunun kontrolü gerekmektedir.

- Radoviş Belediyesi okullarında ders kitapları Türkçe dilinde hazırlanırken, bilhassa bazı derslerde öğretmenler Makedon olduklarından dersleri Makedonca anlatmaktadır. Bu ise öğrenciler için dersi anlama noktasında büyük bir karmaşa yaratmaktadır. Bu aşamada Makedon öğretmenlerinin istihdamına önem vermek yerine Türk öğrencilerin başarılı bir eğitimden geçmelerinin öncelikli olmasına gayret edilmelidir.

- Bilhassa Radoviş Belediyesine bağlı köylerdeki ilkokullarda okulların altyapı ve eğitim materyali anlamında eksiklikler büyüktür. Türkçe eğitim veren okulların çoğunda TİKA ve gönüllü kuruluşların katkısı bulunmaktadır. Kocalı-Alikoç köyleri ortak ilkokulunda bir proje çalışması sonucu Koç Holding'in başkent Üsküp'te kurduğu Ramstor alışveriş merkezi desteğiyle tadilat gerçekleştirilmiştir. 2015 yılında aynı okula RUBAKAD (Rumeli Balkan

Kadınları Derneği) ve 11 göçmen derneği kadın kolları tarafından söz konusu okulda onarım çalışması yapılmıştır ve elektronik cihazlarla donatılmıştır. Bu aşamada köy okullarının başta eğitim materyali olmak üzere, beton ve asfalt döşemesi ile küçük birer spor salonuna/sahasına ihtiyaç vardır. Kocalı-Alikoç ilkokulu bu konuda örnek alınabilecek okul olabilir.

- Türk köylerindeki okullarda veya Radoviş'teki okullarda öğrenim gören Türk öğrencilerinin topluma entegrasyonlarında herhangi bir çalışma faaliyet bulunmamaktadır. Bu aşamada Türk öğrencilerinin diğer etnik topluluklardan gelen öğrencilerle ve toplumun geneliyle uyum sağlamaları ve iletişimde bulunmaları için ortak çalışmalara dahil edilmeleri, çok kültürlü etkinlikler, geziler, sosyal ve eğitimsel faaliyetlerde rol almaları sağlanabilir.

- Yasal anlamda köy ve merkez okullarda, eğitim verilen dillerde tabelaların bulundurulması gereklidir. Gerçekte böylesi bir duruma rastlanmamaktadır. Bu aşamada köy ve merkez okullarında Türkçe ve Makedonca dillerinde tabelaların bulundurulması, öğrencilerin hem okula aitlik geliştirmelerinde hem de iki dilliliği algılayabilmelerinde elzemdir.

- Türkçe eğitim veren tüm dersler ve eğitim birimlerinde Türkçe kitap eksikliği bulunmaktadır. Bu aşamada acilen ihtiyaçların ne olduğunun tespiti ve eksikliğin giderilmesi gereklidir.

- Pırnalı köyünde beş sınıf bir sınıfta birleştirilmekte ve tüm sınıflara tek bir öğretmen ders vermektedir. Bu aşamada acilen sınıflar ayrılmalı ve her bir sınıfa Türk öğretmen istihdamının yapılması gerekmektedir.

- Doğu Makedonya genelinde Radoviş Belediyesi Türkçe dilinde lise eğitimi veren tek belediyedir. Dolayısıyla Türk öğrencilerin lise tercihinde yetenek ve ilgi alanına göre alan seçme imkânları bulunmamaktadır. Bu aşamada ilgi ve yeteneklerine uygun olarak lise eğitimine yönelebilmeleri için Radoviş ve diğer belediyelerde farklı branşlarda lise eğitime ihtiyaç vardır.

- Farklı branşlarda lise eğitiminin sunulamıyor oluşu, bununla birlikte mevcut lisede derslerin büyük bir kısmının Makedonca yapılıyor olması öğrencilerin aldıkları eğitimi mesleğe dönüştürmelerinde engeldir. Mesleki lise Türk gençlerinin aldıkları eğitimi istihdama dönüştürmelerine büyük olanak sağlar. İş kurma veya iş bulma noktasında da büyük bir avantajdır. Bu aşamada bölge Türklerinin ekonomik sıkıntılardan bir nebze de olsa uzaklaşabilmeleri Türkçe eğitim gören Türk öğrencilerinin yeterli ve kaliteli Türkçe eğitim alabilmeleri ve bu eğitimle doğru orantılı olarak iş bulabilmeleri ile mümkündür.

Sonuç itibariyle Radoviş Belediyesinde Türkçe eğitim, acil çözüm bekleyen sorunlarla yüz yüzedir. Belirttiğimiz sorunların çözümünün ertelenmesi Türkçe eğitimi olumsuz etkilemektedir. Bu bağlamda Makedonya Türklerini temsil eden siyasilere ve söz sahibi öğretmenlere büyük görevler düşmektedir. Türk öğrencilerinin topluma entegrasyonu, eğitim hayatlarında başarılı olmaları, gelecekte meslek edinebilmeleri, bölgede etnik ayrımcılığa karşı koyabilmeleri ve benzeri engelleri aşabilmeleri, iyi ve kaliteli bir eğitim alabilmeleri ile mümkündür. Dolayısıyla Türkçe eğitimde yaşanan sıkıntıların acil ve kararlı şekilde ortadan kaldırılması gerekmektedir. Bu sayede bölgedeki Türkler alacakları kaliteli eğitim ve bu eğitime paralel istihdam edilebilmeleri ile bölgedeki varlıklarını refah içinde sürdürebileceklerdir.

KAYNAKLAR

Abbas, Bedri, M. Z. (2007). Makedonya’da Türklerin Eğitimi (1912-1999). *Türk Halk Kültürü Sempozyumu 1996-2000*. Çalıklı-Makedonya.

Adiller, S. (2011) “Doğu Makedonya Alikoç Köyünde Yörük Kadını ve Evlilik”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Андовска, Н., уред и други. (1985), Зборник текстови: Четириесет години слободен развој на воспитанието и образованието во Македонија (1943-1983), Скопје: Сојуз на педагошки друштва на Македонија.

Apostolski, M., ve diğer. (1984). *Радовиш и Радовишко*. Tetova: Napredok,

Çakmak, F., (2012). Batı Rumeliyi Nasıl Kaybettik, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Demir, N., (2010). “Başbakanlık Osmanlı Arşivlerine Göre 1877-1912 Yılları Arasında Kosova’da Eğitim ve Öğretim.” *Journal of World of Turks*, Vo. 2. No. 3.

Е-дневник, <http://ednevnik.edu.mk/opis/>, erişim: 02.02.2016.

Хасан, Елвин “Организацијата на основното образование на припадниците на турската заедница во Република Македонија” (Türkçesi: Makedonya Cumhuriyetinde Türkçe (Türklerin) ilköğretiminin örgütlenmesi) (2011). Маг. Универзитет “Св. Кирил и Методиј”, Филозофски факултет, Институт за педагогија.

Hafız, Nimetullah. (y.y.). Kültür Evreni. <http://www.kulturevreni.com/5-292.pdf>

Hasan, H. (1998). Makedonya’da Türkçe Eğitim ve Abdülhakim Hikmet Doğan. Üsküp; Birlik Yayınları.

Lumburovski, Gorgi. (2003). Atatürk’ün Meşhur ‘Yurtta Sulh, Cihanda Sulh’ Mesajı Işığında Makedonya-Türkiye İlişkileri ve Bağlamı. Manastır Makedon-Türk Dostluk Derneği. Manastır.

“Основни и средни училишта на крајот на учебната 2014/2015 година” (2016).

(1985). Ораовица, Месна заедница Ораовица, Кочани: ГРО Младост.

Радовиш и Радовишко, (1984), Собрание на Општина Радовиш, Општински одбор на борците на здружението на борците од НОБ.

Radoviş Resmi Web Sitesi, <http://radovis.gov.mk/>

Saraç, T. (2006). Büyük Fransızca Türkçe Sözlük, İstanbul: Can Yayınları.

Ulusal Rapor: For Development of Education in The Republic of Macedonia 2001-2004. (2004). Üsküp: Makedonya Cumhuriyeti, Eğitim ve Bilim Bakanlığı. (Erişim: <http://www.stat.gov.mk/pdf/2016/2.1.16.06.pdf>, 14 Mart).

Vatan, K. (2017) “Acı-Tatlı Hatıralar Yugoslavya’dan Türkiye’ye” İzmir: Kanyılmaz Matbaacılık.

“Закон за основното образование”, Сл. весник на РМ, бр. 103/2008. (İlköğretim Kanunu)

“Закон за средното образование”, Сл. весник бр. 44/1995. (Ortaöğretim Kanunu)